

İSTANBUL EĞİTİM DERGİSİ

ISTANBUL EDUCATION JOURNAL (ISTJ)

Istanbul Eğitim Dergisi, 2024

Cilt. 1 Sayı.1 Sayfa.146-160

Makale Türü: Kitap İncelemesi

doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1560013

Vezaif-i Ebeveyn Kitap Analizi: Bir Asır Öncesinde Türk Toplumunda Çocuk Eğitimi Yaklaşımı

Büşra Yiğit*

*İstanbul Ticaret Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye

byigit@ticaret.edu.tr 0000-0003-1179-0127

Makale Geliş Tarihi: 02/10/2024

Makale Kabul Tarihi: 28/12/2024

Öz

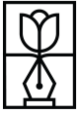
Bu çalışmada, Türk edebiyatının ve eğitim tarihinin önde gelen isimlerinden Muallim Naci'nin 135 yıl önce kaleme aldığı *Vezaif-i Ebeveyn* adlı eserinin çocuk eğitimi ve ebeveynlik sorumlulukları bağlamında ayrıntılı bir analizi yapılmıştır. Osmanlı döneminde çocuk eğitimi ve ahlaki değerlerin aktarımı üzerine yapılan nadir çalışmalardan biri olan *Vezaif-i Ebeveyn*, özellikle ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumluluklarını ve çocuk terbiyesi konusunda toplumda nasıl bir rol üstlenmeleri gerektiğini ele alması bakımından oldukça önemlidir. Naci, çocuk terbiyesine dair dönemin toplumsal, kültürel ve ahlaki değerlerini aktarmış ve ebeveynlerin sorumluluklarını şekillendiren unsurları titizlikle incelemiştir. Bu eserin incelenmesindeki temel amaç, Osmanlı dönemindeki çocuk terbiyesi anlayışına dair tarihsel bir perspektif sunmaktır. Modern toplumda aile yapısı, bireylerin sosyoekonomik koşulları, eğitim politikaları ve çocuk yetiştirme yaklaşımları oldukça değişmiş olsa da çocuk eğitimi ve ebeveyn sorumlulukları konusunda bazı temel değerlerin geçmişten günümüze sabit kaldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, *Vezaif-i Ebeveyn* çocuk terbiyesi alanında çalışmak isteyen araştırmacılar, eğitimciler ve akademisyenler için çok değerli bir kaynaktır. Dönemin toplumsal değerlerinin çocuk gelişimi üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmacılar, bu eser üzerinden, modern pedagojik yaklaşımların kökenlerine dair ipuçları bulabilir. Tarihsel süreç içinde çocuk eğitimi ve ebeveyn sorumlulukları gibi konuların nasıl şekillendiğini analiz etmek, modern yaklaşımların anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. *Vezaif-i Ebeveyn* çocuk gelişimi konusunda geçmiş ve günümüz arasında bir köprü kurarak ebeveynlerin çocukları üzerindeki sorumluluklarının tarihsel gelişimini kavramaya yönelik kapsamlı bir kaynak sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Ebeveyn, çocuk, çocuk eğitimi, ebeveyn sorumlulukları.*

Atıf bilgisi: Yiğit, B. (2024). *Vezaif-i ebeveyn kitap analizi: bir asır öncesinde Türk toplumunda çocuk eğitimi yaklaşımı. İstanbul Eğitim Dergisi, 1(1), 146-160.* <https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1560013>

İntihal: Bu makalenin benzerlik oranı [intihal.net](https://www.intihal.net) ile kontrol edilmiş olup incelemesi en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik ilkesi ile gerçekleştirilmiştir.

Telif hakkı: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir ve çalışmalarını [Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı \(CC BY NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) kapsamında yayımlanmaktadır.

Vezaif-i Ebeveyn Book Review: Approach to Child Education in Turkish Society a Century Ago

Busra Yigit*

*Istanbul Ticaret University, Department of Educational Sciences, Istanbul, Türkiye

byigit@ticaret.edu.tr 0000-0003-1179-0127

Date of submission: 02/10/2024

Date of acceptance: 28/12/2024

Abstract

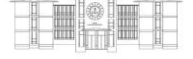
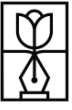
In this study, the detailed analysis of *Vezaif-i Ebeveyn*, written 135 years ago by Muallim Naci, one of the leading names in Turkish literature and the history of education, has been made in the context of child education and parental responsibilities. *Vezaif-i Ebeveyn*, one of the rare works on child education and the transmission of moral values in the Ottoman period, is especially important in terms of addressing the responsibilities of parents towards their children and what role they should assume in society in terms of child upbringing. Naci conveys the social, cultural and moral values of the period regarding child upbringing and meticulously analyzes the elements that shape the responsibilities of parents. The main purpose of examining this work is to provide a historical perspective on the understanding of child education in the Ottoman period. Although the family structure, socioeconomic conditions of individuals, educational policies and approaches to child rearing have changed considerably in modern society, it is observed that some basic values regarding child education and parental responsibilities have remained constant from the past to the present. In this context, *Vezaif-i Ebeveyn* is a valuable resource for researchers, educators and academics who wish to work in the field of child upbringing. Researchers examining the effects of the social values of the period on child development can find clues to the origins of modern pedagogical approaches through this work. Analyzing how issues such as child education and parental responsibilities are shaped in the historical process will contribute to the understanding of modern approaches. *Vezaif-i Ebeveyn* builds a bridge between the past and the present in child development and provides a comprehensive resource for understanding the historical development of parents' responsibilities over their children.

Keywords: *Parents, child, child education, parental responsibilities.*

Cite as: Yigit, B. (2024). *Vezaif-i ebeveyn book review: approach to child education in Turkish society a century ago. İstanbul Eğitim Dergisi, 1(1), 146-160.* <https://doi.org/10.71270/istanbulegitim.istj.1560013>

Plagiarism: *This article's similarity rate is checked via [intihal.net](https://www.intihal.net), and its review is carried out by at least two referees using the double-blind review principle.*

Copyright: *Authors own the copyright to their work published in the journal under the [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License \(CC BY NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).*

Giriş

Çocuk eğitimi, insanlığın en kadim ve en evrensel sorumluluklarından biridir. Bir toplumun geleceğini şekillendiren en önemli yapı taşlarından biri olan çocuklar, doğdukları andan itibaren doğru ve bilinçli bir rehberlik ile yetiştirilmediklerinde, bireysel ve toplumsal düzeyde olumsuz sonuçlarla karşılaşmak kaçınılmazdır. Eğitim, yalnızca bilgi birikimi değil; aynı zamanda bir karakter inşası, değerlerin nesiller arası aktarımı ve topluma uyum sağlayabilme yeteneği kazanma sürecidir. Bu süreç, çocuğun zihin dünyasının yanı sıra duygusal gelişimi, sosyal becerileri ve ahlaki değerleri açısından da büyük bir önem taşır. Günümüzde çocuk eğitimi, psikoloji, nörobilim ve pedagoji gibi disiplinlerin katkılarıyla bilimsel bir zemine oturmuş ve bu alanda sayısız araştırma yapılmıştır. Erken çocukluk eğitiminin nörobilimsel temellerine baktığımızda, bir çocuğun beyin gelişiminin özellikle ilk beş yılda inanılmaz bir hızla gerçekleştiği görülmektedir (Dündar-Coecke, 2021; Kapuoğlu, 2023; Tekerci, 2022). Sinir bağlantılarının bu dönemdeki yoğunluğu ve hızla oluşan yeni nöral ağlar, çocuğun ilerleyen yaşamındaki bilişsel yetilerini, duygusal dayanıklılığını ve öğrenme kapasitesini belirler (Özyürek, 2013). Araştırmalar, bu dönemde çocukların duygusal olarak güvenli, destekleyici ve sevgi dolu bir ortamda büyümelerinin, onların stresle başa çıkma becerilerinden problem çözme yetilerine kadar birçok alanda olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Bu nedenle, ebeveynlerin ve bakım verenlerin çocuk eğitimindeki rolü, yalnızca fizyolojik ihtiyaçları karşılamaktan ötesinde, çocukların zihinsel ve duygusal gelişimlerine katkı sağlayacak bir rehberlik sunmayı da içerir. Harvard Üniversitesi'nin Center on the Developing Child adlı araştırma merkezi, çocukların güvenli ve sevgi dolu bir ortamda büyümelerinin, onların zihinsel, duygusal ve sosyal becerilerini olumlu yönde etkilediğini gösteren birçok çalışma yayımlamıştır (Cole, Jordan, Parkinson, Estrada, Hoffman, Croff, Freund ve Howlett, 2024; Cohen, 2017; Ndayisenga ve Sindayigaya, 2024). Özellikle stresli ya da travmatik çocukluk deneyimlerinin, çocuğun beyninde uzun vadeli olumsuz etkiler yarattığı ve bu durumun yaşam boyu sürececek zorluklara yol açabileceği araştırmalarda vurgulanmaktadır. Bu yüzden ebeveynlerin çocuklarına sundukları sevgi dolu, destekleyici bir ortam bilim insanları tarafından da hayati bir unsur olarak kabul edilmektedir (Akkan ve Ülker, 2024; Teicher, Andersen, Polcari, Anderson, Navalta ve Kim, 2003; Yalçın ve Erdoğan, 2013).

Son yıllarda çocuk eğitimi üzerine geliştirilen teoriler, yalnızca çocukların akademik başarılarına odaklanmakla kalmayıp onların duygusal zekâlarını, sosyal becerilerini ve empati yeteneklerini de geliştirmeyi hedefliyor. Daniel Goleman'ın "Duygusal Zekâ" kuramı, çocukların başarılarında ve mutluluklarında IQ kadar,

hatta belki daha fazla duygusal zekânın önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu çerçevede, ebeveynlerin çocuklarına sadece bakım vermeleri değil; aynı zamanda onların duygusal ihtiyaçlarını karşılamaları, onlara empati kurmayı öğretmeleri ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaları günümüz çocuk eğitiminin temel unsurları arasında yer alır (Gültekin, Yurtçu, Deniz ve Çakır, 2023; Somuncuoğlu, 2005).

Vezaif-i Ebeveyn, Osmanlı toplumu içinde ebeveynlerin sorumluluklarına dair geniş bir çerçeve çizer, ancak bu eseri yalnızca tarihsel bir belge olarak ele almak yetersiz olacaktır. *Vezaif-i Ebeveyn*, modern eğitim anlayışına ışık tutacak pek çok evrensel değeri içinde barındırmaktadır. Bugünün bilimsel bulguları ile harmanlandığında, bu eserde yer alan bazı yaklaşımların günümüzde de geçerliliğini koruduğunu görmek mümkündür. Örneğin çocuğun duygusal ihtiyaçlarının gözetilmesi, ona karşı sevgi ve saygı dolu bir yaklaşım sergilenmesi gibi temel ilkeler, bugün de nörobilimsel araştırmalarla desteklenmektedir. Beyin gelişimi üzerine yapılan araştırmalar, çocukların sevgi dolu bir ortamda büyümesinin onların zihinsel gelişimine ne denli büyük katkılar sağladığını ortaya koymuştur. *Vezaif-i Ebeveyn* adlı eser, ebeveynlerin çocuklarına karşı taşıdığı sorumlulukları detaylı bir şekilde ele alırken onların toplumsal rollerini de ön plana çıkarır. Kitapta, çocuk eğitiminin sadece bireysel bir görev değil, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk olduğu vurgulanır. Bugün "sosyal sermaye" olarak adlandırdığımız kavram, bir anlamda bu eserin sayfalarında da yer bulmaktadır. İyi yetiştirilmiş, değerlerine bağlı ve topluma katkı sağlayan bireyler, bir ülkenin gelecekteki refahını ve huzurunu güvence altına alacak olan temel taşlardır.

Muallim Naci'nin *Vezaif-i Ebeveyn* adlı eseri, 135 yıl önce kaleme alınmıştır ve çocuk terbiyesi üzerine dönemin önemli bir rehberi niteliğindedir. Eser, 2017 yılında İlknur Kirenci tarafından günümüz Türkçesine aktarılarak yeniden düzenlenmiş ve Büyüyenay Yayınları tarafından basılmıştır. Bu hâliyle, geçmişteki eğitim anlayışlarını anlamak ve günümüz pedagojik yaklaşımlarıyla karşılaştırmak isteyen okuyucular için bir kaynak sunmaktadır. Eserin güncellenmesi sürecinde kullanılan yöntemler arasında, orijinal metin içeriğine sadık kalınarak dilin sadeleştirilmesi ve dönemin toplumsal-kültürel bağlamını açıklayan notların eklenmesi bulunmaktadır. Bu yöntemler, eseri geçmişe ait bir eğitim paradigması olarak ele almak isteyen araştırmacılar için de pedagojik ve tarihsel analiz imkânı sunar. Böylece *Vezaif-i Ebeveyn* çocuk eğitimi ve aile yapısına dair geçmişten günümüze uzanan bir değerler ve yöntemler karşılaştırması yapma olanağı sunarak önemli bir kaynak niteliği taşır. Bu çalışmada, *Vezaif-i Ebeveyn* adlı eserden yapılan alıntılar, metin içinde yalnızca ilgili sayfa numaraları ile

gösterilecektir. Bu yöntem, okuyucunun esere doğrudan atıfta bulunmasını kolaylaştırmak ve metin akışını sade tutmak amacıyla tercih edilmektedir.

Eserin Yazarı ve Yazıldığı Döneme Bir Bakış

Muallim Naci, Tanzimat Dönemi'nin önemli yazarlarından biri olarak bilinir. 1850 yılında İstanbul'da doğmuş, medrese eğitimi almıştır. Arapça, Farsça, Fransızca gibi dilleri okuyup anlama becerisine sahiptir. Öğretmenlik yapmaya başladığı dönemden itibaren Anadolu ve Rumeli'de birçok kenti dolaşarak toplumun farklı kesimlerinden aileleri ve çocukları yakından gözlemleme fırsatı bulmuştur. Bu deneyimlerinden elde ettiği bilgileri eğitim ve çocuk gelişimi alanında kaleme aldığı eserlerine aktaran Muallim Naci'nin edebi eserlerinin yanı sıra eğitim alanına yönelik önemli iki eseri bulunmaktadır: Ta'lim-i Kıraat ve Mekteb-i Edeb. Bu eserler eğitim alanındaki bilgi birikimini yansıtır ve özellikle çocuklara yönelik eğitimi konu alır (Demir, 2010). *Vezaif-i Ebeveyn* ise yazarın yetişkinler için kaleme aldığı ve çocuk terbiyesi üzerine fikirler sunduğu eseri olarak dikkat çeker. Bu eser, Muallim Naci'nin öğretmenlik deneyimlerinin ve çocuk yetiştirme konusundaki gözlemlerinin bir sonucudur ve çocuk eğitimine dair bir rehber niteliği taşımaktadır.

Özellikle Tanzimat Dönemi'nde değişen toplumsal yapı ve yaşanan modernleşme süreci, eğitim ve çocuk terbiyesi konularında da yenilikler getirmiştir. *Vezaif-i Ebeveyn* gibi eserler, geçmişte uygulanan yöntemlerin bugünkü pedagojik yaklaşımlarla nasıl ilişkilendirilebileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir. Muallim Naci'nin bu eseri, sadece kendi döneminin değil, aynı zamanda günümüz çocuk eğitimine de ışık tutan bir miras niteliğindedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkilerini geliştirmek ve çocuk terbiyesi konusundaki yaklaşımlarını zenginleştirmek isteyen herkes için tarihsel ve pedagojik açıdan değerli bir başvuru kaynağıdır. Toplumsal yapının temelini oluşturan, toplumsal düzenin geleceğini şekillendiren ve insan ilişkilerini belirleyen en önemli kurum ailedir. Aile tarafından çocuklarda oluşturulan davranış kalıpları, bireylerin yarınlarını şekillendiren belirleyici bir nitelik taşır (Benk ve Aras, 2024; Erol ve Cengiz, 2023; Hatipler, 2023). Her türlü eğitime ve öğretime açık olarak dünyaya gelen çocuğun, gerekli ve yeterli donanımlarla topluma kazandırılması, ebeveynlerin en önemli görevlerinden biridir. Şüphesiz ki çocukların sağlıklı ve dengeli bir şekilde gelişimlerini sürdürebilmeleri için ebeveynlerin fizyolojik (beslenme, barınma vb.), psikolojik (ilgi gösterme, koruma vb.), maddi ve manevi rollerini eksiksiz yerine getirmeleri gereklidir. Çocuğun gelişimi üzerinde titizlikle durulması gereken en önemli husus ise ailede başlayan

eğitimin doğru temeller üzerine inşa edilmesidir (Özçelik ve Şahin, 2023; Yurt ve Özyürek, 2023).

Esere Ait Özellikler

Vezâif-i Ebeveyn 96 sayfa ve 5 bölümden oluşmakta olup çocuğun terbiyesinden başlayarak fizyolojik ve psikolojik gelişimine, ahlaki donanımına, öğretmen seçimine ve duygusal dünyasına kadar tamamlayıcı tüm unsurları ele alır. “*Terbiye her şeyi yapar.*” düsturuyla yola çıkan bu eserde, insan ruh ve cisim olmak üzere ikiye ayrıldığı için terbiye de bu iki temel doğrultuda incelenmiştir. Bu iki alt dalın birbiri üzerinde büyük ölçüde etkili olduğu vurgulanmış, her iki alanın da dengeli bir şekilde ele alınması gerektiği belirtilmiştir (s.7)

Ahlaki Terbiye

Kitabın ilk sayfalarında, çocukların fizyolojik gelişimi üzerine verilen öğütlerden biri de şudur: Çocuğu yaradılışına bırak ki istediği gibi büyüüp serpinsin, bırak ki küçük yaştan itibaren her şeye alışsın. Yaradılışın ortaya koyduğu işler, sanayinin ortaya koyduklarından daha emin ve sağlamdır. Bu öneri, çocuğun doğal gelişimine alan tanımının önemine vurgu yapar. Her aile bağlı olduğu ailenin izlerini taşır ancak geniş bir perspektiften bakmayı mümkün kılan bu eserde de vurgulandığı gibi ebeveynlerin çocuk eğitimi konusunda, anne babalarından deneyimledikleri yaklaşımları sorgulamaları ve gereğinden fazla sertlikten kaçınmaları çocukların yararına olacaktır. İlerleyen sayfalarda bahsedildiği üzere ailelerin baskıcı tavırlardan kaçınırken ölçüsüz bir şefkat gösterme tehlikesine de dikkat etmeleri gerekir. Gereğinden fazla şefkatle sarıp sarmalanan çocukların, yetişkinlik dönemlerinde zaafplarının çok olacağı ve bu durumun hayatta attıkları adımların sağlamlığını etkileyeceği bir gerçektir. Hayatın her alanında olduğu gibi çocuk eğitimi ve gelişiminde de dengeli olmak büyük önem taşır. Çocukların akıl ve fikir dünyalarını genişletmek, ebeveynlerin üzerinde titizlikle durması gereken en önemli meşguliyetlerinden biri olmalıdır. Hayaller ve fikirler, tıpkı nazik bir bakımla büyütülen bir çiçek gibi deneyimlerin ışığında günden güne filizlenir, serpilir, açılır ve her geçen gün ilerler. Bu gelişim sürecini desteklemek için ebeveynlerin yapabileceği en önemli şeylerden biri, çocukların akıl ve fikirlerine yanlış, yanıltıcı ya da karmaşık düşüncelerin girişine izin vermemektir. Çocuklarla onların gelişim düzeylerine uygun biçimde iletişim kurulmalı ve doğru bilgiler, doğru yöntemlerle aktarılmalıdır.

Eğitim süreci, çocuk doğduğu andan itibaren başlamalıdır. Çocuğun bulunduğu her ortamda, onu olumsuz etkileyecek söylemlerden kaçınılmalıdır

çünkü erken yaşlarda kazanılan her bilgi, çocuğun kişiliğiyle birlikte büyüyüp gelişir ve onun geleceğini şekillendirir. Çocuklar henüz iyilik ve kötülük ayrımı yapma kapasitesine sahip değilken iyiliğe yönlendirilerek doğru alışkanlıklar kazanmaları sağlanmalıdır. Erken yaşlardan itibaren kazandırılan olumlu değerler, çocukların hayatı boyunca onları olumlu yönde etkileyecek bir temel oluşturur.

Kitabın ilk bölümünde vurgulanan en önemli konulardan biri, çocuk için öğretmen ya da mürebbi (eğitmen) seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlardır. Çocuklara, eğitim hayatlarına başlamadan önce aile içinde verilen donanımlar büyük bir zevkle ve şevkle yerine getirilmelidir. Bu süreçte esas dikkat edilmesi gereken nokta, eğitim gibi hayati bir görevi devrederken bu hizmeti kıymetli bir emanet olarak gören güvenilir kişilere teslim etmektir. Öğretmen ya da mürebbi seçiminde aileler gerekli masraflardan ve zaman harcamaktan kaçınmamalıdır. Ebeveynler, öğretmen seçerken öncelikle kişinin edep ve karakterine, ardından eğitimine dair detaylı bir araştırma yapmalıdır. Kitapta bu durum şu sözlerle ifade edilmiştir: *“Öyle bir öğretmen seç ki sözünde ve yerinde duran, davranışları doğru, gereksiz ve ahlaka aykırı her şeyden geri duran, ama işlerini yerine getirmekten bir an bile geri durmayan ve görevini seven biri olsun. Öğretmen olacak kişide aranması gereken nitelikler; sabırlı, gayretli, zahmetsiz, kanaatkâr, ağırbaşlı, işinin kıymetini bilen ve kişiliğini muhafaza ederek görevini güzelce yapabilen biri olmalıdır.”* (s.24) Aksi durumlarda, öğrencilerin umutları kırılacak ve eğitime olan istekleri azalacaktır. Bu nedenle, eğitimin en önemli bileşenlerinden biri olan öğretmenlerin doğru seçilmesi ve eğitilmesi, bir toplumun geleceğini belirleyecek potansiyele sahiptir.

İlk bölümün son kısmında ise terbiyenin tamamlanmasıyla ilgili talimatlar yer almaktadır. Çocuklar ve gençler gerek eğitim hayatlarına devam ederken gerekse okuldan mezun olduktan sonra, akıllı ve ileri görüşlü ebeveynlerinin ilgisinden mahrum kalmamalıdır. Özellikle mezun olduktan sonra, iş hayatına ya da yeni bir mesleğe atıldıklarında, ailelerin çocukları için gösterdikleri çaba ve gayret daha da artmalıdır. Bu dönemler, çocukların hâl ve hareketlerinin gözlemlenmesi ve gerekli görüldüğünde düzeltilmesi için altın değerinde fırsatlar sunar. Çocukların sağlıklı bir şekilde büyümesi ve hayat yolunda sağlam adımlarla ilerlemesi, ebeveynlerin evliliklerini de güçlendirecek ve aile içi ilişkileri sağlamlaştıracaktır. Bu bölümde altı çizilen son önemli husus da budur.

Sonuç olarak çocukların fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmak, ebeveynlerin en önemli sorumluluklarından biridir. Hem anne ve babaların hem de çocuklarla ilgilenen öğretmen ve bakıcıların bu süreçte dikkatli ve titiz olması gerekir. *Vezaif-i Ebeveyn*, ebeveynlerin çocuk terbiyesi konusundaki

görevlerine dikkat çekerek, çocukların eğitim ve gelişim süreçlerinde doğru adımlar atılmasına rehberlik eden bir kaynak niteliğindedir. Bunların yanı sıra, çocukların hareket alanlarının geniş olması gerektiği de kitapta aktarılan bilgiler arasındadır. Çocuklar doğaları gereği hareketlidir; bu nedenle koşmak, zıplamak, oynamak gibi bedeni hareketlerin özgürce yapıldığı sürece çocukların gelişimine pek çok faydası olduğu dile getirilmiştir.

Meşrep

Eğitim süreçlerinde ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocuğun fikirlerini aydınlatırken onun mizacını da göz önünde bulundurmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bir çocuğun mutluluğu ve ileride onunla yaşayacak olanların hoşnut olmaları, büyük ölçüde bu hususa bağlıdır. Çocukların kötü bir geleceğe sahip olmalarının başlıca nedeni, etrafındakiler tarafından her istediklerinin yapılmasına ve yaptırılmasına alıştırmaları olarak gösterilmiştir. Başlangıçta küçük olan bu istekler; çocuk büyüdükçe artar ve gerçekleşmesi zorlaşır. Bu durum, çocukları yetişkinliklerinde içinden çıkılmaz bir mutsuzluğa sürükleyebilir.

İşte burada denge kavramı bir kez daha önem kazanmaktadır. Aileler, çocuklarının gelecekteki zihinsel iyi oluşlarını korumak ve sürdürülebilir hâle getirmek için onlara sundukları her şeyi denge içinde vermelidir. Sürekli olarak isteklerinin sorgusuz sualsiz yerine getirildiği bir ortamda yetişen çocukların gelecekte sert tabiatlı, kararsız, inatçı ve değişken fikirli olmaları beklenirken dengeli ve tutarlı bir biçimde büyütülen çocukların ise ileri yaşamlarında kanaatkâr, sabırlı ve fikirlerinde istikrarlı olmaları olasıdır. Bu sebeple, aileler çocuklarına ihtiyaçlarını sunarken bir ölçü ve denge gözetmelidir.

Çocukların eğitimi, küçük yaşlardan itibaren başlamalı ve asla ertelenmemelidir. Ebeveynler bu önemli görevi, çocuk biraz büyüdüğünde öğretmenlerine devretmeyi düşünmemelidir. Bir çocuk küçük yaşlarda kusurlu bir davranışta bulunduğu bu davranış hemen düzeltilmezse zamanla daha büyük yanlışlar yapmaya cesaret edebilir. Bu durumun önü alınmazsa çocuk yalnızca çevresindekilere değil, kendisine de büyük zarar verir. Örneğin çocuk bir konuda ısrarla istediği bir şeyin yapılmasını talep ettiğinde, ebeveynlerin tavırları kararlı ve net olmalıdır. Bu konuda kitapta şu ifadeler yer alır: *"Öyle ısrarla ve zorla istediğin şeyin verilmesi doğru değildir. Ne kadar ağlarsan ne kadar bağırursan bağır, sana o istediğin şey verilmeyecektir."* (s.47) Bu sözün etkisi başta önemsiz gibi görünse de birkaç tekrardan sonra çocuğun bu inadı bırakmaya başlayacağı gözlemlenecektir. Bu yaklaşıma göre çocuklar zamanla zorla ve inatla bir şeyleri elde edemeyeceklerini kavrar ve süreç çocuğun kendini kontrol edebilme ve sabırlı

olma becerisini geliştirir. Böyle bir yaklaşım, 135 yıl önce nasıl çocuk eğitiminin temelinde yer aldıysa günümüzde de benzer bir nitelikte devam etmektedir. Ebeveynlerin içinde bulunduğu süreçte kararlı, tutarlı ve sabırlı olmaları, çocukların sağlıklı bir birey olarak gelişimlerini sürdürebilmeleri açısından oldukça önemlidir. Meşrep kavramı altında verilen bu bilgiler, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken dikkat etmeleri gereken denge ve disiplin konularını öne çıkararak onların gelecekteki mutlulukları ve başarıları için rehber taşımaktadır.

Bu şekilde çocuklara verilen eğitimin, onların yetişkinlik dönemlerinde daha sağlam temeller üzerinde bir karakter inşa etmelerine olanak sağlayacağı ve toplumda sağlıklı bireyler olarak yer almalarına katkı sunacağından bahsedilmiştir. Sonuç olarak çocuk terbiyesinde dengeli yaklaşım hem çocukların hem de toplumun geleceği için vazgeçilmez bir unsurdur.

Methodilmeye Layık Ahlak

Kitabın üçüncü kısmında, eğitim sürecinde veli ve öğretmenlerin çocuklara nasihat ve telkinlerde bulunma gerekliliği vurgulanmıştır. Çocuklara iyi bir eğitim verilmesi, yalnızca doğru bilgileri teorik olarak sunmakla sınırlı kalmamalı; öğretenlerin hâl ve hareketleriyle de bu bilgileri pekiştirmelidir. Eğitimde söz sahibi olan kişiler verdikleri öğretilerle tutarlı davranışlar sergilemelidir. Eğer bu kişiler söyledikleri ile yaptıkları arasında bir tutarsızlık gösterirlerse çocuklar bu durumu kavramakta zorlanacak ve bu da onların zihinsel gelişimini olumsuz etkileyecektir. Çocukların gözünde ortaya çıkan bu tutarsızlık, er ya da geç güven duygusunun sarsılmasına ve öğretilere olan inancın kaybolmasına yol açabilir.

İnsan doğası itibarıyla iyilikten çok kötülüğe meyillidir; bu kabul edilmesi gereken bir olgudur (s.53). Bu nedenle, çocuklara doğru ve yanlış bilgileri aynı anda sunup bunlar arasından doğru olanı seçmelerini beklemek büyük bir hata olacaktır. Çocuklara iyi ve kötü arasındaki ayrım öğretilmeli ve doğru davranışları sergilediklerinde manevi yönden ödüllendirilmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus, ödüllendirme sürecinin maddi vaatler içermemesidir. Ödüllerin çocuğun iç motivasyonunu artıracak şekilde manevi olması, onların davranışlarını daha sağlıklı bir şekilde şekillendirmesine yardımcı olacaktır. Bu bölümde aynı zamanda din eğitimi konusu da ele alınmıştır. Çocuklara dinî bilgiler verilmesi, onların bilişsel kapasiteleri geliştikçe gerçekleştirilmelidir (s.57). Din eğitimi, çocuğun zihinsel gelişimine paralel bir şekilde sunulmalı ve yaşına uygun bir biçimde ilerletilmelidir.

Çocuklar, ne kadar dikkatli davranılsa da zaman zaman yetişkinlerin hatalarına şahit olabilir. Bu gibi durumlarda yetişkinlerin, hatalarını bahanelerle örtbas etmeye çalışmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yerine, hatalarının farkında olduklarını ve bu durumdan hoşnut olmadıklarını çocuklara uygun bir dille ifade etmeleri, onların güven duygusunu zedelemekten sağlıklı bir iletişim kurmalarına olanak tanıyacaktır. Bu yaklaşım, aynı zamanda çocukların da hata yapabileceklerini ve bunlardan ders çıkararak kendilerini geliştirebileceklerini öğrenmelerini sağlayacaktır. Dolayısıyla eğitim çemberinin önemli aktörleri olan ebeveynler, öğretmenler ve bakım verenler, uyumlu bir şekilde hareket etmeli ve bu süreci birlikte yönetmelidir.

Kitabın bu kısmında cezalandırma konusu da geniş bir şekilde ele alınmıştır. Çocuklara ceza verilmesi gereken durumların dikkatle değerlendirilmesi gerektiği, her durumda cezaya başvurma yanlışı olduğu ifade edilmiştir. Özellikle çocuklara asla şiddet uygulanmamalı ve tehdit edici davranışlardan kaçınılmalıdır. Öfkeyle verilen cezalar, çocuğu terbiye etmekten çok ona zarar verir ve davranışını düzeltmek yerine intikam duygusuna yol açabilir. Çocuk zararlı bir davranışta bulunmadığı sürece, ona karşı sert bir tavır takılmamalı ve yaşı ne olursa olsun adaletli bir şekilde davranılmalıdır. Unutulmamalıdır ki bir çocuk anne babasına veya öğretmenlerine, korku nedeniyle değil; sevgi ve saygı duyduğu için itaat etmelidir. Fiziksel ceza yerine, çocuğun yaptığı hatalar kendisine açıklanmalı ve mizacına, karakterine, hislerine uygun olarak utanma duygusunu uyandırıcı öğütler verilmelidir. Bu yöntemin, çoğu zaman fiziksel cezadan çok daha etkili ve faydalı olacağı vurgulanmıştır. Günümüzde çocuk gelişimi uzmanları, eğitimciler ve gelişim psikologlarının da üzerinde durduğu bu konu, kitabın yazıldığı dönemden itibaren geçerliğini korumakta ve eserin ileri görüşlülüğünü gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak, bu bölümde çocuklara nasihat verilmesi, tutarlı bir eğitim sunulması ve cezalandırma yöntemleri gibi konulara dikkat çekilmiştir. Çocuklara karşı sergilenen tutarlı ve adil yaklaşımlar, onların sağlıklı bir birey olarak yetişmelerine olanak tanıyacaktır. Eğitimin sadece teorik bilgilerle sınırlı kalmadığı, bunun yanı sıra çocukların her yönüyle gelişimlerini destekleyecek bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir. Ödül ve ceza dengesinin sağlıklı bir şekilde kurulması, çocuğun ilerleyen yaşlardaki davranışlarına olumlu yansiyacak ve onları topluma faydalı bireyler hâline getirecektir.

Hisler

Kitabın en kısa bölümü olan bu kısımda, çocuklara yönelik sevgi, ilgi ve bu duyguların doğru bir şekilde aktarılması üzerinde durulmuştur. Bir çocuğun veya öğrencinin her şeyden önce anne babasının, öğretmeninin ve bakım verenlerinin kendisine olan sevgi ve ilgisini kaybetmekten korkması gerektiği belirtilmiştir. Bu duygunun çocuğun zihninde yerleşmesi onun doğru yolda ilerlemesini ve sorumluluklarını yerine getirmesini sağlayacak en güçlü motivasyonlardan biridir. Bunun için çocuklara sevgi ve ilginin değeri öğretilmelidir. Sevgi, çocukların hayatında manevi bir bağ oluşturarak onların daha sağlıklı ve mutlu bireyler hâline gelmelerine yardımcı olur.

Büyüklerin değer verip saygı gösterdiği şeyler, çocuklar üzerinde de benzer bir etki yaratır. Çocuklar, doğal olarak gözlem yaparak öğrenir ve ebeveynlerinin ya da öğretmenlerinin önemli gördüğü şeylere daha fazla ilgi gösterir. Dolayısıyla bir çocuğa saygı ve sevgiyi öğretmek isteyen anne babalar, kendi büyüklerine de aynı doğrultuda saygılı davranmalıdır. Çocuklar, ailelerinin birer aynasıdır; ebeveynlerinden ne görürlerse bu davranışları tekrarlarlar. Ebeveynlerin, kendi büyüklerine gösterdiği sevgi, saygı ve ilgiyi çocuklar da ileride kendilerine örnek alacaklardır. Bu nedenle çocuklara doğru rol model olmak, onların gelecekteki davranışlarını şekillendirmede en etkili yöntemlerden biridir.

Kitapta yer alan bir diğer önemli öğreti ise çocuklara, geçici ve yüzeysel şeylere gereğinden fazla güvenmemeleri gerektiğinin anlatılmasıdır. Çocuklar, henüz dünyayı tam anlamıyla tanıyamadıkları için elde ettikleri ya da sahip oldukları her şeyin kalıcı ve sürekli olduğunu düşünebilir. Bu yanılgıyı önlemek adına, onlara büyüklendikleri şeylerin aslında gelip geçici olabileceği ve hızla yok olabilecek kaynaklara dayanmanın yanlış olduğu öğretilmelidir. Çocuklara, yalnızca eğitim ve bilgi yoluyla kazanılan liyakatle bu kaynakların doğru şekilde kullanılabilmesi; aksi takdirde bu kaynakların kendilerine bir fayda sağlamayacağı anlatılmalıdır.

Bir başka deyişle çocuklara küçük yaşlardan itibaren sahip oldukları şeylerin sadece geçici hazlar sunabileceği ancak kalıcı başarı ve mutluluğun ancak bilgi, eğitim ve erdemlerle elde edilebileceği bilinci aşılanmalıdır. Onlara, sahip oldukları maddi ya da manevi değerleri iyi yönetebilme yetisinin ancak eğitim ve öğrenme yoluyla kazanılabileceği açıkça ifade edilmelidir. Bu farkındalık, çocukların gelecekte daha bilinçli ve sorumlu bireyler olmalarına yardımcı olacaktır.

Terbiyenin Zamanı

Kitabın son bölümü; çocuklara verilen eğitim ve terbiyenin zamanlamasının, en az verilen içerik kadar önemli olduğunu net bir biçimde vurgulamaktadır. Çocuğun eğitimi ve gelişimi, belirli bir zamana yayılmış, uzun soluklu bir süreç olarak görülmeli ve bu süreç kesintiye uğramadan devam etmelidir. Kitapta özellikle, zamanında ve uygun bir şekilde verilen eğitim ve bilgilerin kısa, etkili ve anlaşılır olması gerektiği ifade edilmiştir. Bu nokta, eserin kendisinde de titizlikle gözetilmiştir. Kitabın dili, çocukların eğitiminde kafa karışıklığını önlemek adına olabildiğince açık ve net tutulmuş, gereksiz ayrıntılardan kaçınılarak okuyuculara yalın bir anlatım sunulmuştur. Ek olarak bu bölümde, çocukların eğitiminin ve terbiyesinin aileler için uzun vadeli bir sorumluluk olduğu, bu sorumluluğun yalnızca okul çağlarında değil, çocuğun yaşamının her döneminde devam etmesi gerektiği ifade edilmiştir. Çocukların öğrenme süreçleri hayat boyu devam eden bir akışa sahiptir ve bu süreçte ailelerin desteği hayati önem taşır. Çocuğun eğitimine erken yaşlarda başlanmalı ancak bu süreç, sadece okula gidene kadar değil, yetişkinlik dönemine kadar devam etmelidir.

Sonuç

Sonuç olarak eserin çocuk eğitimi ve terbiyesi konusunda dönemin koşullarına uygun olarak ebeveynlere ve eğitimcilere rehberlik etmeyi amaçladığı söylenebilir. Kitap, çocukların zihinsel ve ahlaki gelişiminde ebeveynlerin ve öğretmenlerin rolünün ne denli önemli olduğunu vurgulayarak eğitimin erken yaşlarda başlaması gerektiğini savunur. Çocuğun mizacına dair tespitler, isteklerinin sınırlandırılması ve disiplinin sevgi ve saygı çerçevesinde verilmesi gibi temel ilkeler doğrultusunda ebeveynlerin bilinçli bir eğitim süreci yönetmesi gerektiği söylenebilir. Eğitim ve terbiyenin zamana yayılan, düzenli, tutarlı ve sabır gerektiren bir süreç olduğu sürekli olarak vurgulanmaktadır. Kitapta çocukların gördüğü ve duyduğu her şeyin onların karakter ve alışkanlıklarını şekillendirdiği, bu yüzden aile ve öğretmenlerin hem davranışlarında hem de sözlerinde tutarlı olması gerektiği açık bir şekilde dile getirilir. Ayrıca çocukların doğru davranışları öğrenmeleri için fiziksel ceza yerine teşvik ve manevi ödüllerle desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Yazar, çocukların eğitiminde onların duygusal ve bilişsel gelişim düzeylerine uygun bilgiler verilmesinin önemine değinerek zamanlamanın ve pedagojik yöntemlerin doğru belirlenmesinin kritik olduğunu savunur.

19. yüzyıl çocuk eğitimi ve ebeveyn önerilerine yer veren bu eser, kendi dönemi içinde benzeri bulunmayan değerli önerilerle doludur ancak günümüz

perspektifinden baktığımızda, bazı eksiklikler ve değişen yönler olduğu söylenebilir. Yaklaşık bir buçuk asır önce ortaya konan değerler arasında kalıcı olanlar olduğu gibi günümüzde farklılaşan kalıp yargılar da mevcuttur. Örneğin ceza kavramının günümüzde hiç kullanılmaması ve uygulanmaması önemli bir değişimdir. Bununla birlikte, eğitim sürecine çok küçük yaşlardan itibaren başlanması ve öğretmen-aile-çocuk iş birliği gibi birçok uygulama hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

96 sayfalık bu kitap, çocuk eğitimi konusunda derli toplu bilgiler vermesi bakımından az ve öz bir niteliğe sahiptir. Eserin, bugün Türkiye Türkçesinde kullanmadığımız bazı kelimeleri ihtiva etmesi sebebiyle daha iyi anlaşılabilmesi için birkaç defa dikkatlice okunması faydalı olabilir. Eğitim konusunda doğru yorumlar yapmak ve öneriler sunmak için yeterlilik, geçmişte olduğu kadar günümüzde de etkili bir unsurdur. Kitabın bölümlerinde, her bölüme uygun olarak aktarılan kısa kesitler, konuyu daha ilgi çekici hâle getirerek katkıda bulunmaktadır. Geleceğe umutla bakmak için sağlıklı bir nesil yetiştirmek, evlerden ve okul sıralarından geçiyorsa ebeveynlere ve öğretmenlere yönelik hazırlanmış önerileri okumak ve uygulamak; sadece bugünü değil, geleceği düşünmek anlamına gelir. Bu bağlamda geçmişin birikimini bugün ile harmanlayarak çocuk eğitimine yeni perspektifler kazandırmakta, *Vezaif-i Ebeveyn* kıymetli teklifleri ve pratikleri bünyesinde barındırmaktadır.

Etik Beyan

“Vezaif-i Ebeveyn Kitap Analizi: Bir Asır Öncesinde Türk Toplumunda Çocuk Eğitimi Yaklaşımı” başlıklı makalenin özgün bir araştırma olduğunu; araştırmanın bütün aşamalarında (hazırlık, literatür taraması, veri toplama, veri analizi, sunum) bilimsel etik, ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında yararlanılan eserlerin tamamına kaynakçada yer verdiğimi; verileri kullanırken veriler üzerinde bir değişiklik yapmadığımı; araştırmanın intihal içermediğini; [Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi](#) ile [Yayın Etiği Komitesi \(COPE\) İlkelerinin](#) tüm şartlarını ve koşullarını kabul ederek etik görev ve sorumluluklara riayet ettiğimi beyan ederim. Araştırmamla ilgili beyanıma aykırı herhangi bir durumun saptanması durumunda ortaya çıkabilecek ahlaki ve hukuki bütün sonuçları kabul edeceğimi beyan ederim.

Etik Kurul Onayına Gerek Olmadığına Dair Beyan

"*Vezaif-i Ebeveyn Kitap Analizi: Bir Asır Öncesinde Türk Toplumunda Çocuk Eğitimi Yaklaşımı*" başlıklı makale bir kitap analizi olup, herhangi bir deneysel veri toplama süreci, katılımcı görüşmesi ya da gözlemi içermemektedir. Çalışmada, tarihsel bir eserin içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın türü gereği etik kurul izni gerektirmediğini, araştırma sürecinin akademik etik kurallara uygun şekilde yürütüldüğünü beyan ederim.

Çıkar Çatışması Beyanı

"*Vezaif-i Ebeveyn Kitap Analizi: Bir Asır Öncesinde Türk Toplumunda Çocuk Eğitimi Yaklaşımı*" başlıklı makalenin hiçbir şahıs, kurum ve kuruluş ile bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkı Beyanı

"*Vezaif-i Ebeveyn Kitap Analizi: Bir Asır Öncesinde Türk Toplumunda Çocuk Eğitimi Yaklaşımı*" başlıklı makale tek yazarlı olup, tüm süreçler tarafımda yürütülmüştür.

Destek ve Teşekkür Beyanı

"*Vezaif-i Ebeveyn Kitap Analizi: Bir Asır Öncesinde Türk Toplumunda Çocuk Eğitimi Yaklaşımı*" başlıklı makale için herhangi bir destek bulunmamaktadır. Bu kitabı okumam ve analiz etmem konusunda beni teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Hanifi Parlar'a destekleri ve yönlendirmeleri için içten teşekkürlerimi sunarım.

Kaynakça

- Akkan, G. ve Ülker, S. V. (2024). Çocuklara yöneltilmiş şiddetin ve şiddet içerikli uyarıların beyin gelişimine ve bilişsel süreçlere etkisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 4(8), 96-117. <https://doi.org/10.51503/gpd.1275346>
- Benk, İ. R. ve Aras, O. (2024). Modern toplum, modern aile ve eğitim. *Uluslararası Gelişim Akademi Dergisi*, 1(4), 19-23.
- Cohen, S. D. (2017). Three principles to improve outcomes for children and families. science to policy and practice. *Center on the Developing Child at Harvard University*.
- Cole, K. M., Jordan, C. J., Parkinson, M., Estrada, K. R., Hoffman, E. A., Croff, J. M., Freund, M. P. & Howlett, K. D. (2024). Communications, engagement, and dissemination strategies for the healthy brain and child development (HBCD) study. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 69, 101431. <https://doi.org/10.1016/j.dcn.2024.101431>
- Demir, H. (2010). Muallim Naci: Eski mi, yeni mi? *Türkbilgi*, (19), 176-185.

- Dündar-Coecke, S. (2021). Nöromodülasyon: Eğitim ve nörobilim kavşağından geleceğe bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(1), 542-567. <https://doi.org/10.37217/tebd.868102>
- Erol, D. ve Cengiz, G. Ş. T. (2023). *Aile eğitimi programının okulöncesi dönemde çocuğu olan aile ve çocuk kavramlarına ilişkin farkındalıklarına etkisi*. Eğitim Bilimleri Araştırmaları-II, 53.
- Gültekin, A., Yurtçu, O., Deniz, M. ve Çakır, C. (2023). Eğitim bilimlerinde duygusal zekâ düzeyleri ile 21. yüzyıl becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Literatür taraması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 200-226.
- Hatipler, M. (2023). Modernizmden postmodernizme aile. *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(4), 574-590.
- Kapuoğlu, E. Ç. (2023). Eğitim ve öğrenmenin fizyolojik temeli: Nöroplastisite. *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 447-464. <https://doi.org/10.53844/flsf.1359914>
- Kirenci, İ. (Ed). (2017). *Çocukların eğitimi vezâif-i ebeveyn*. Büyüyenay Yayınları.
- Ndayisenga, J. & Sindayigaya, I. (2024). The pedagogy of integration, the child in the center of education: Participation of the child in the schooling program. *Applied Mathematical Sciences*, 18(1), 27-34. <https://doi.org/10.12988/ams.2024.917431>
- Özçelik, T. ve Şahin, M. K. (2023). Erken çocukluk dönemi toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde aile tipi, kardeş ve arkadaşların rolü. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 57-67.
- Özyürek, A. (2013). Altı yaşında bellek eğitimi verilen çocukların iki yıl sonraki bellek gelişimlerinin izlenmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 17- 26. <https://doi.org/10.14230/joiss26>
- Somuncuoğlu, D. (2005). Duygusal zekâ yeterliliklerinin kuramsal çerçevesi ve eğitimdeki rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 269-293.
- Teicher, M.H. & Andersen, S.L., Polcari, A. Anderson C. M. Navalta, C.P. & Kim, D.M. (2003). The neurobiological consequences of early stress and childhood maltreatment. Department of Psychiatry, Harvard Medical. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 27, 33-44. [https://doi.org/10.1016/S0149-7634\(03\)00007-1](https://doi.org/10.1016/S0149-7634(03)00007-1)
- Tekerci, H. (2022). Erken çocukluk döneminde duyu eğitimi ve nörobilim. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(3), 975-994. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1142094>
- Yalçın, Ö. ve Erdoğan, A. (2013). Şiddet ve agresyonun nörobiyolojik, psikososyal ve çevresel nedenleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi*. 5(4), 388-419.
- Yurt, N. ve Özyürek, A. (2023). Ebeveyn Tutumları ile Okul Öncesi Çocukların Sosyal Değer Kazanımları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 21(45), 129-150.